

Hannes Grandits, Vladimir Ivanović, Branimir Janković (ur.), *Reprezentacije socijalističke Jugoslavije: preispitivanja i perspektive – zbornik radova.* Sarajevo-Zagreb 2019: Udruženje za modernu historiju/Udruga za modernu povijest/UMHIS Sarajevo – *Srednja Europa* Zagreb.

Zbornik radova pod naslovom *Reprezentacija socijalističke Jugoslavije: preispitivanja i perspektive*, izašao je u izdanju Udruženja za modernu historiju Sarajevo i izdavačke kuće *Srednja Europa* iz Zagreba u 2019. godini. Iako na prvi pogled po naslovu zbornika i fotografiji na koricama na kojoj se nalaze ljudi pred televizorom djeluje da se zbornik bavi sportskom reprezentacijom Jugoslavije, to nije slučaj. Zbornik se na 209 stranica bavi pitanjem – Kako se gleda na Jugoslaviju?

Radi se, po svemu sudeći, o do sada jedinstvenom projektu proučavanja i same prošlosti druge Jugoslavije, ali još i više pogleda na tu prošlost. Upravo su ti pogledi dio svakodnevnog života ljudi na ex-jugoslovenskom prostoru. Sve historijske traume posljednjih desetljeća, poput Drugog svjetskog rata i raspada druge Jugoslavije, ostavile su svoj trag na kulturu sjećanja o Jugoslaviji.

Budući da je svaka bivša jugoslovenska republika prošla kroz svoju vrstu tranzicije i proživjela donekle jedinstveno historijsko iskustvo, posebno je važno naglasiti da je zbornik nastao kao plod sedmogodišnjeg projekta suradnje Katedre za povijest Humboltovog univerziteta iz Berlina i pet naučnih institucija iz Slovenije, Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine i Makedonije. Na ovaj način u zborniku su okupljeni radovi istraživača sa širokog jugoslovenskog prostora i pogledi istraživača izvan samog jugoslovenskog konteksta što zborniku pruža posebnu objektivnost.

U prvom dijelu, zbornik se bavi pitanjem pogleda na modernizaciju u Jugoslaviji kroz pet radova koji nastoje istražiti da li se i u kojoj mjeri druga Jugoslavija smatrala modernom državom koja je prevazišla probleme i prepreke prethodne epohe. Aida Ličina u svom radu prati modernizaciju kroz urbanizaciju u velikim jugoslovenskim gradovima dok Darko Stojanov prikazuje kako se Jugoslavija samoopisivala kao moderna država u makedonskim udžbenicima historije i to kroz prizmu tehničkog razvoja kao sinonima za uspjeh i modernizaciju. Hannes Grandits i Holm Sundhausen u svom radu nastoje demistificirati gledanje modernizacije u Jugoslaviji kao nečega unaprijed osuđenog na propast, ističući da se prošlost nikada ne kreće pravolinijski od točke A do

točke B. Iz radova se može iščitati kako je čak i unutar jugoslovenskog društva postojala stalna unutrašnja samokritika modernizacije, njenih uspjeha, ali i problema koje je izazivala, poput društvene nejednakosti. Jure Ramšek u svom radu proučava tu samokritiku iz perspektive neomarksističkih krugova u Sloveniji 1960-ih i 1970-ih godina. S druge strane, Igor Duda daje osvrt na drugu krajnost pogleda na modernizaciju. Dok se s jedne strane pojavio narativ o modernizaciji kao privremenom uspjehu koji je na kraju doveo do neizbježne katastrofe, s druge strane se razvila pretjerana jugonostalgija koja je idealizirala život u Jugoslaviji koji je bio posljedica te modernizacije.

Dok se prvi dio zbornika bavi modernizacijom u Jugoslaviji, drugi dio je posvećen pitanju otvorenosti odnosno zatvorenosti jugoslovenskog društva i kontradiktornostima te dvije pojave. Drugi dio zbornika posebno je posvećen, a što je rijetkost u post-jugoslovenskoj historiografiji, odnosima Jugoslavije sa susjednim i drugim državama širom svijeta. Autori u svojim radovima dobro prepoznaju da se otvorenost Jugoslavije prema svijetu najbolje manifestirala u vanjskoj politici te države koja je nastojala održavati dobre odnose gotovo sa svima – istokom, zapadom i novonastalim državama u procesu dekolonizacije. Međutim, ta otvorenost korištena je i u samoj Jugoslaviji za promociju kulta ličnosti Josipa Broza Tita i afričkih diktatora čije su se negativne strane prešućivale. Nemanja Radonjić dobro primjećuje kako se vanjskopolićka orijentacija na Pokret nesvrstanih odrazila i na naučni rad u samoj Jugoslaviji jer nastaju mnoge katedre i odsjeci za proučavanje zemalja Afrike i Azije. Odnos Jugoslavije sa susjedima proučavala je Ruža Fotiadis koja pokazuje kako je Grčka gledala na Jugoslaviju s kojom je imala buran politički odnos, posebno kroz pitanje građanskog rata u Grčkoj. Katharina Tyran se kroz prizmu odnosa gradišćanskih Hrvata i koruških Slovenaca dotiče pitanja odnosa Jugoslavije prema svojoj nacionalnoj manjini u Austriji, odnosa Jugoslavije prema nacionalnim manjinama unutar vlastite države, te što je posebno zanimljivo, kontaktima koje su imali jugoslovenski radnici na privremenom radu u Austriji sa tamošnjom jugoslovenskom manjinom. Autorica također primjećuje kako je Jugoslavija u strahu od povezivanja radnika sa nacionalističkom emigracijom nastojala strogo kontrolirati ove kontakte. Borut Klabjan primjećuje kako se jugoslovenska politika sjećanja nije bitno razlikovala od politike sjećanja u zapadnim zemljama, da je prenaplašavala ulogu KPJ i minimizirala antifašističke tradicije u drugim zemljama. Branimir Janković u svom radu otvara jedno sasvim novo područje

istraživanja – historiju knjige i čitanja i to kroz prizmu odnosa literature prema SSSR-u i SSSR-a prema kritičkoj literaturi o SSSR-u u Jugoslaviji.

Treći i posljednji dio zbornika bavi se pitanjima sjećanja na Jugoslaviju i narativima koji su se izgradili o Jugoslaviji nakon njenog raspada. Iz radova se može pratiti kako današnji jugoslovenski narativi gledaju na Jugoslaviju. Petar Todorov proučavao je pogled na Jugoslaviju u makedonskim dokumentarnim filmovima, zbog toga što dokumentarni filmovi imaju daleko širi odjek u javnosti od znanstvenih radova. Jugoslavija se u današnjim narativima često prikazuje kao suprotnost nacionalnim idejama. Sličan stav zauzima i dio bosanskohercegovačke historiografije kada se radi o odnosu Jugoslavije prema Islamskoj zajednici što je u svom radu istražio Amir Duranović. Za buduća historiografska istraživanja važan je i rad Husnije Kamberovića koji je proučavao memoarska djela aktera političkog života Jugoslavije i narative koje oni nastoje izgraditi o svojoj ulozi u Jugoslaviji. Radina Vučetić u svom radu ispravno primjećuje da s godinama polako blijedi kultura sjećanja na drugu Jugoslaviju te da je zamjenjuje obilježavanje drugih događaja poput ignoriranja jubileja stogodišnjice stvaranja Jugoslavije. Poprilično jedinstveno istraživanje je Vladimira Ivanovića koji je proučavao sjećanja na Jugoslaviju među ratnim izbjeglicama iz Bosne i Hercegovine u Austriji i to na temelju intervjua s izbjeglicama.

Svi radovi u ovom zborniku uglavnom su kratki, ali inovativni i multiperspektivni te često stavljaju Jugoslaviju u kontekst općih svjetskih kretanja, daju usporedbe i omogućavaju nam da procjenjujemo Jugoslaviju ne samo s aspekta domaćih procesa već i u odnosu na ostatak svijeta. U domaćoj historiografiji Jugoslavija se često prikazuje kao izolirano ostrvo, a ovaj zbornik nam pomaže da tu državu sagledamo kao jedinstven otok, ali koji je ipak dio arhipelaga.

Dino Šakanović